

Postboks 1301
N-8602 MO

Fylkesmannen i Nordland
Moloveien 10
8002 BODØ
E-post fmnopost@fylkesmannen.no

Deres ref:
2011/9453

Vår ref:
\grott. SaltfjelletSvartisen-1\2015

Dato:
22. oktober 2015

Uttalelse til Høring av endring av vern i Saltfjellet-Svartisen

Norsk Grotteforbund (NGF) viser til deres høringsbrev av 08.06.2015 Høring av forslag til revisjon og plan for utvidelse av Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark og omkringliggende verneområder - Nordland fylke. Norsk Grotteforbund gir med dette sin uttalelse til forslaget.

Vi viser også til vårt brev *Uttalelse til verneplan for utvidelse av Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark i Rana og Rødøy kommuner* av 9. november 2008 (kopi vedlagt).

Vår uttalelse er delt i 4

1. Om Norsk Grotteforbund og vårt arbeid for grottevern
2. Karst- og grotteforekomster innenfor området
3. Drøfting av høringen med uttalelse til de forskjellige delene av høringen
4. Forhold som gjør norske grotter verneverdige

1. OM NORSK GROTTFORBUND OG VÅRT ARBEID FOR GROTTVERN

Norsk Grotteforbund (www.speleo.no) er et nasjonalt samarbeidsorgan for enkeltpersoner og lokalorganisasjoner som driver med grotting. NGF utgir Norsk Grotteblad (NGB), Norges eneste tidskrift om grotting og speleologi (grotteforskning). NGF har arbeid for vern av grotter og karstforekomster som en del av sin formålsparagraf, jf. §§ 3 og 4 i våre vedtekter. Uttalelsen gis med bakgrunn i våre vedtekter, se: www.speleo.no/vedtekt.htm og i vedtak på årsmøtet i 1992.

Norsk Grotteforbunds vedtekter.

Norsk Grotteforbund har grottevern som en del av sitt formål. I vedtektenes §3 FORMÅL står det:
"NGF skal generelt virke for:

-...

-...

-Grottevern.

- ..."

I vedtektenes §4 GROTTTEETIKK står det:

"NGF og NGFs medlemmer forplikter seg til:

- Å verne alle grotter mot miljøfremmed ferdsel, og å begrense ferdselen i sårbare grotter.
- Å følge lover og regler som gjelder for fredede grotter. Disse lover og regler skal være retningslinjer for ferdsel alle grotter, enten de er fredet eller ikke."

Vedtak på Norsk Grotteforbunds årsmøte i 1992.

Til årsmøtet i Norsk Grotteforbund i 1992 hadde et utvalg, det såkalte Grottevernutvalget, lagt frem 2 forslag til avstemming. Det første forslaget gjaldt vernepolitiske uttalelser. Forslaget var som følger (gjengitt fra Norsk Grotteblad nr. 25, se også vedlegg 2) og ble enstemmig vedtatt:

1. Årsmøtet i Norsk Grotteforbund (NGF) mener at det haster med å få utarbeidet, vedtatt og gjennomført en verneplan for grotter. I påvente av verneplanen anbefaler årsmøtet at myndighetene snarlig iverksetter midlertidig vern av de mest sårbare grotteforekomstene.
2. NGF går inn for at et utvalg av de mest verneverdige og sårbare grotteforekomstene blir stengt for all ferdsel, herunder også for NGF's medlemmer. Enkelte unntak, f.eks. for vitenskapelige undersøkelser, kan forekomme.
I tillegg vernes et utvalg av andre grotter. Ferdsel i disse kan tillates etter nærmere retningslinjer.
3. NGF forventer å få være med i diskusjonen om hvilke grotter som skal vernes i en verneplan og om vilkårene i verneplanen."

Karst og ikke minst grotter er meget sårbare og representerer både estetiske og forskningsmessige verdier, se kapittel 4 *Forhold som gjør norske grotter verneverdige* nedenfor. Verdiene i grottene kan bli skadet/ødelagt både av souvenirjegere, industri- eller utbyggingsvirksomhet eller ren og skjær vandalisme.

2. GROTTE- OG KARSTFOREKOMSTER INNENFOR OMRÅDET

Grotter og karst dannes i kalkførende bergarter. Innenfor de aktuelle områdene, både de eksisterende og de foreslåtte, er det mye kalkførende bergarter, se f.eks. NGUs karttjenester. Det er mange kjente grotter innenfor områdene og helt sikkert mange ukjente - i områder med kalkholdig berggrunn er det alltid muligheter for å finne nye, verdifulle grotter og karstforekomster. Kunnskapen om karstforekomster og grotter i de aktuelle områdene er, som for andre områder i Norge, lite strukturert og spredt på flere tilfeldige personer.

Grotter og karst innenfor verneområdet er også nevnt i §2 *Formål* i Fylkesmannens forslag til forskrift for en stor Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark:

«Saltfjellet – Svartisen skal også bidra til å sikre deler av kjerneområdet for norske grotte og karstforekomster, herunder Pikhågan, Jordtullasystemet, Marmorslottet og Jarbrudalen med Russåga, Norges største uregulerte underjordiske elv.»

Norsk Grotteforbund setter naturlig nok pris på dette.

3. DRØFTING AV HØRINGEN

3.a Plan for utvidet vern i Rana og Rødøy kommuner

Norsk Grotteforbund ønsker alltid at områder som inneholder grotter og/eller karst skal bli vernet og vil prinsipielt alltid gå inn for at mest mulig areal og områder der det finnes grotter, blir vernet. Vi er derfor veldig positive til en utvidelse av Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark og omkringliggende verneområder. Videre vil NGF alltid gå inn for at områder som inneholder eller kan inneholde grotter og/eller karst blir vernet med et så sterkt vern som mulig.

For de konkrete forslagene om nytt/utvidet vern betyr dette:

- **NGF ønsker at det foreslåtte Melfjorden landskapsvernområde blir så stort som mulig. Vi støtter altså det som er kalt Fylkesmannens hovedforslag på det interaktive kartet til høringen.**
- **NGF støtter den fylkesmannens forslag til utvidelse av nasjonalparken i Glomdalen.**
- **NGF støtter fylkesmannens vurdering om at naturverdiene i Fisktjørna er så spesielle at områdets status som naturreservat må opprettholdes og er enige i at det ikke gjøres vesentlige endringer verken i avgrensning eller forskrift.**
- **NGF støtter fylkesmannens forslag til utvidelse av nasjonalparken ved Austerdalsvatnet i Rana.**
- **NGF støtter fylkesmannens forslag om at elvestrengene i Tespa og Bjøllåga inkluderes i nasjonalparken.**
- **NGF støtter fylkesmannens forslag om at Blakkådalen naturreservat blir utvidet nordover.**
- **NGF støtter fylkesmannens forslag om foreslåtte utvidelsen av Gåsvatnan landskapsvernområde og at både eksisterende og utvidet verneområde blir nasjonalpark istedenfor landskapsvernområde.**
- **NGF støtter fylkesmannens forslag om at Saltfjellet landskapsvernområde oppheves og innlemmes i Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark**
- **NGF ønsker at Semska-Stødi naturreservat opprettholdes som naturreservat. Da vi ikke er kjent med at det finnes noen verneverdige og sårbare grotteforekomster i reservatet har vi ikke noe prinsipielt i mot at ferdselsforbudet oppheves i området (jfr. punkt 2 i *Vedtak på Norsk Grotteforbunds årsmøte i 1992*).**
- **NGF ønsker går mot at Storlia naturreservat blir nasjonalpark istedenfor naturreservat.**

Norsk Grotteforbund ønsker primært at grensene for verneområdet trekkes slik at alle områder med kalkførende bergarter inkluderes i verneområdet. Norsk Grotteforbund vil spesielt fremheve Burfjellet sør for Austerdalen og Austerdalsvatnet i Rana som et viktig område i grotte- og karstsammenheng, der flere av NGFs medlemmer har drevet utforskning og kartlegging av grottene og kartsforekomstene i årevis. Vi mener at dette området også bør vurderes vernet. Dette er imidlertid ikke et tema i denne høringen, men vi håper at det kan bli aktuelt ved en senere anledning..

3.b Revisjon av vernebestemmelser

NGF mener det er viktig med gode vernebestemmelser som gir grottene i området et effektivt vern mot ødeleggelse. **Bl.a. bør følgende allment anerkjente regler for skånsom ferdsel i grotter innarbeides i vernebestemmelsene:**

- Ta ingenting – bare bilder.
- Etterlat ingenting – bare fotavtrykk (og knapt nok det).
- Slå ingenting i hjel – bare tid.

NGF mener at vernebestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta. I tillegg til generelle vernebestemmelser som gjelder alle grotter innenfor verneområdet, må det kunne gis spesielle vernebestemmelser tilpasset de mest verdifulle og sårbare grottene i området. Vi tenker her bl.a. på bestemmelser som vil begrense ferdselen i enkelte, spesifiserte grotter, jfr. vedtaket på NGFs årsmøte i 1992.

Det er meget sannsynlig at det senere vil bli oppdaget nye grotter der det vil være nødvendig med særskilte vernebestemmelser, som foreslått i avsnittet ovenfor. Det kan også oppstå situasjoner hvor det er behov for umiddelbare, strengere tiltak ut over generelle og spesielle bestemmelser for å beskytte kjente grotter. **Norsk Grotteforbund mener derfor at vernebestemmelsene må gi myndighetene anledning til å i ettertid sette i verk midlertidige tiltak, om nødvendig å stenge en grotte fysisk, jfr. vedtaket på NGFs årsmøte i 1992.**

Det vil også være en fordel om vernebestemmelsene inneholder en anmodning om at rapporter eller notater om nye grotte- og karstregistreringer innen verneområdet sendes forvaltningsmyndigheten.

Grotter og karst innenfor et eksisterende verneområde er beskyttet mot veiutbygging, oppdemming, steinbrudd og andre fysiske inngrep. Men i hvilken grad vernet gir beskyttelse mot ødeleggende ferdsel er etter det NGF forstår, avhengig av type vern, geografisk område, vernebestemmelser m.v. I kapittel IV i den eksisterende verneforskriften for Saltfjellet - Svartisen nasjonalpark står:

Om landskapet:

1.1.... Det er forbudt å bryte løs stein, mineraler eller fossiler, det samme gjelder uttak av slikt materiale for salg. Grotter og karstforekomster er vernet mot naturinngrep og beskadigelse av enhver art. Det er forbudt å fjerne materiale eller forekomster fra grottene.

Denne bestemmelsen er helt i tråd med Norsk Grotteforbunds vedtekter og **vi ønsker at denne bestemmelsen videreføres**, som foreslått i § 3 punkt 1.1 *Vern mot inngrep i landskapet i*

Fylkesmannens forslag til forskrift for en stor Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark der det står:

«Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder ... fjerning og ødeleggelse av biologisk og geologisk materiale i grotter ...»

I eksisterende verneforskrift kapittel 6, *Om ferdsel og annen aktivitet*, står:

6.1.... Fylkesmannen kan gi tillatelse til turlagsvirksomhet, naturguiding m.v. Det samme gjelder arrangementer av lokale reiselivsbedrifter, lag og foreninger, og vitenskapelig eller pedagogisk virksomhet som drives fra universitet, skoler eller andre institusjoner og som ikke strider mot vernebestemmelsene.

6.2 Fylkesmannen kan fastsette nærmere bestemmelser om ferdsel i parken dersom verneformålet gjør det nødvendig.

Med henvisning til punkt 6.2 kan det se ut som om at myndighetene kan utarbeide en forskrift som begrenser eller stopper all ferdsel i ei grotte, dersom den inneholder sjeldne og sårbare forekomster. Innholdet i en slik forskrift må sendes på høring slik at grunneier, berørte personer og foreninger kan gi sitt syn. **NGF mener at verneforskriftene for Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark bør inneholde et krav om at organiserte, offentlige turer gjennom verneverdige og spesielle grotter må godkjennes av vernemyndighetene.** Vi mener at dette prinsippet bør videreføres og vi mener at det blir videreført på en tilfredsstillende måte i §§ 5.2 og 5.4 i forslag til verneforskrift (se nedenfor).

I §5.2 *Organisert ferdsel* i forslag til verneforskrift står:

«Bestemmelsene i denne forskriften er ikke til hinder for organisert turvirksomhet til fots så lenge naturmiljøet ikke blir skadelidende.

Organisert ferdsel og ferdselsformer som kan skade naturmiljøet må ha særskilt tillatelse av forvaltningsmyndigheten. Nærmere retningslinjer gis i forvaltningsplan.»

Norsk Grotteforbund støtter denne bestemmelsen.

I §5.4 *Regulering av ferdsel* i forslag til verneforskrift står:

«Innenfor nærmere avgrensa deler av nasjonalparken kan Miljødirektoratet ved særskilt forskrift regulere eller forby ferdsel som kan skade naturmiljøet.»

Med bakgrunn i vedtaket på Norsk Grotteforbunds årsmøte i 1992 (se ovenfor) støtter NGF denne bestemmelsen.

Det er foreslått en revidert forskrift for Gåsvatnen landskapsvernområde i tilfelle området ikke innlemmes i nasjonalparken. I § 3, punkt 1.2 i dette forslaget står:

«Grotter og karstformer er vernet mot naturinngrep og beskadigelse av enhver art. Det er forbudt å fjerne materiale eller forekomster fra grottene. Myndigheten etter loven, kan dersom hensynet til verneverdiene tilsier det, innføre ferdselsrestriksjoner eller forby ferdsel i grottene»

Norsk Grotteforbund støtter denne bestemmelsen.

3.c Skisse til forvaltningsplan

Norsk Grotteforbund ønsker at hensynet til grottene må ivaretas sterkt i den nye forvaltningsplanen.

I den eksisterende forvaltningsplanen for Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark kapittel 4.4.8 står følgende tilråding: "Stort sett er ikke den ferdsel som foregår i grottene i dag til skade eller i strid med verneformålet. Fylkesmannen stiller seg likevel positiv til sikring av enkelte spesielt sårbare grotter, og kan dersom hensynet til verneverdien tilsier det, innføre ferdselsrestriksjoner eller forby ferdsel i grotter." I kapittel 5.2 punkt 24 står [følgende arbeidsoppgaver vil bli aktuelle]: "Legge restriksjoner på ferdsel i grottene dersom det blir nødvendig ut fra hensynet til verneformålene." **NGF ønsker at denne tilrådingen videreføres i den nye forvaltningsplanen.**

Forvaltningsplanen for Sjunghatten nasjonalpark har mange tiltak som gjelder grotter og grottevern. F.eks. kapittel 5.4 *Informasjon* står det at det skal settes opp informasjonsplakater. Under «profilerte tiltak 2010-2015, punkt 2 står «Egen informasjonsplakat om grotter og "grottevevt" Informasjonen som lages bør også kunne benyttes på nettsiden. Forvaltningsmyndighet i samarbeid med NFK og Norsk grotteforbund»

Norsk Grotteforbund ønsker tilsvarende informasjonsplakater i og/eller i tilknytning til verneområdene som omtales i denne høringen. Vi vil tillate oss å komme med dette forslaget til innhold på informasjonsskilt og plakater:

FORSLAG TIL INFORMASJONSSKILT/PLAKATER:

- Fordi sikring av grotter og karstformer er en del av verneformålet foreslår Norsk Grotteforbund at det settes opp informasjonsplakater som forteller litt om grottedannelse og om verneverdier og vern i grotter. På disse plakater vil det være naturlig å ta med følgende regler for skånsom ferdsel i grotter som er anerkjent av grottemiljøer over hele verden:
 - Ta ingen ting - bare bilder.
 - Etterlat ingen ting - bare fotavtrykk (og knapt nok det).
 - Slå ingenting i hjel - bare tid.
- Grotting er regnet for en risikosport og faren for at det skjer uhell er alltid til stede. Norsk Grotteforbund foreslår at det settes opp plakater med informasjon/instruksjon om sikker ferdsel i grotter. På disse plakater kan det være naturlig å ta med [Grottevevttreglene](#):
 1. Legg ikke ut på langtur uten tilstrekkelig trening
 2. Meld fra hvilken grotte du skal i og når du regner med å være hjemme igjen
 3. Lytt til erfarne grottere
 4. Vær rustet mot uhell selv på korte turer
 5. Husk hvilken vei du kom
 6. Gå ikke alene
 7. Vend i tide, det er ingen skam å snu
 8. Spar på kreftene

Vi antar at forvaltningsplanen skal omtale pedagogisk bruk av grotter i undervisning. I denne sammenhengen vil Norsk Grotteforbund gå ut fra at Newton-rommet i Beiarn (se: <http://newton.no/rom/geologi-over-og-under-jorden--grotterommet-1030.aspx>), som nettopp har grotter som tema, kan ha ferdige opplegg som lett kan tilpasses forvaltningsplanen.

4. FORHOLD SOM GJØR NORSKE GROTTER VERNEVERDIGE

Nedenfor beskrives 5 av de forhold som gjør norske grotter verneverdige:

1. Grotter inneholder mange spesielle geologiske forekomster, som ofte er unike for grotter. Her nevnes dryppstein, månemelk (et såkalt "halvorganisk" og osteaktig stoff), vannroderte steiner, vannroderte fjellvegger m.v. Disse har det ofte tatt flere tusen år å danne, samtidig er de ofte meget lette å ødelegge.

2. Forskning har vist at grotter er unike databaser for kunnskap om hvordan klima, fauna, flora og isbreer har utviklet seg i Norge (og i andre land) gjennom de siste millioner år. Denne kunnskapen kan tilegnes fra i hovedsak 2 kilder: Ved studier av sedimenter og andre levninger i grottene og ved å studere alderen på speleothemer (dryppstein) i grottene.
 - A. Det er meget vanskelig å finne sedimenter på landoverflaten i Norge som er eldre enn siste istid. Bare på meget beskyttede steder og der hvor iserosjonen har vært liten, f.eks. i grotter, har det vært mulig for eldre sedimenter å bli bevart frem til vår tid. Et godt eksempel på dette er isbjørnknoklene som ble funnet i ei grotte i Kjøpsvik i 1991 (se vedlegg 3). Disse knoklene har siden blitt datert til å være 115.000 år gamle. Et annet eksempel på historiske funn i grotter er den 2900 år gamle bålplassen som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området (se vedlegg 4).
 - B. Studier av en fossil dryppstein fra Rana (datert til ca ½ million år vha. den såkalte Uran-serie dateringsmetoden) har fortalt oss at vi hadde tre på hverandre følgende varme perioder (mellomistider) hvor det var furu- og bjørkeskog under klimabetingelser som til dels var bedre enn i dag.
3. Mange grotter har med sitt absolutte mørke og ofte lave energitilgang utviklet spesielle økosystemer. De norske hule-økosystemene er foreløpig lite undersøkt. Vi kan forvente at disse økosystemene, små og store, kjente og ukjente, vil være svært følsomme for forstyrrelser.
4. Mange grotter har blitt brukt til gravkamre og inneholder dermed store arkeologiske verdier. Et eksempel på dette er Daumannshola på Fauske (se vedlegg 5).
5. Selve eksistensen av grotter, deres beliggenhet og retning m.v. kan gi mye informasjon om tidligere tiders klima og istider. Slik informasjon er vanskelig å få fra andre kilder. Dette gjør at selve området der det finnes grotter er verneverdig i seg selv.

For mer utfyllende beskrivelse av emnet henvises til artiklene *Grotteetikk* av Rolf Thorsen og *Hvorfor er grotter vernverdige?* av Anders Westlund og Torstein Finnesand (vedlegg 6). Artikkelen *Hvorfor er grotter vernverdige?* inneholder følgende underkapitler:

- Grotter er meget sårbare
- Forhold som gjør norske grotter verneverdige
- Fredningsvedtak etter Naturvernloven
- Kalk og grotter innenfor eksisterende verneområder
- Foreslåtte fredningstiltak
- Bestemmelser i nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater

Avsluttende merknader.

NGF vil til slutt oppfordre Fylkesmannen i Nordland til alltid å være oppmerksom på og ta hensyn til grotter og de verdier de representerer, i sitt arbeid. **Vi vil også oppfordre Fylkesmannen til å ta initiativ til å få utarbeidet en verneplan for grotter.** Dette er noe NGF har ivret for lenge, jfr. bl.a. vedtaket på årsmøtet i Norsk Grotteforbund i 1992.

Med vennlig hilsen

Svein Grundstrøm
Leder, Norsk Grotteforbund

Anders Westlund
Saksbehandler

Vedlegg:

1. *Noen synspunkter på dannelsen av kalksteinsgrotter.* Av: Stein-Erik Lauritzen.
2. Vedtak 6 fra NGFs årsmøte i 1992. (Norsk Grotteblad nr. 25).
3. Artikkel om 115 000 år gamle bjørneknokler funnet i ei grotte i Tysfjord. (Nordlands Framtid lørdag 8. januar 1994.)
4. Artikkel om en 2900 år gammel bål plass som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området. (Aftenposten 20.05.1996.)
5. *Daumannshola. Et 900 år gammelt gravkammer.* Av Åge Karlsen. (Norsk Grotteblad nr. 34.)
6. *Grotteetikk.* Av Rolf Thorsen og *Hvorfor er grotter verneverdige.* Av Anders Westlund og Torstein Finnesand. (Norsk Grotteblad nr. 50.)
7. Kopi av vårt brev *Uttalelse til verneplan for utvidelse av Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark i Rana og Rødøy kommuner* av 9. november 2008.